

Med himmelen som tak

Ungdom, religion og fandom

Av Trine Anker

I artikkelen diskuteres fenomenet «fandom». Fandom brukes for å beskrive sterke fan-kulturer som har mye til felles med religiøse karismatiske bevegelser. I artikkelen gis en kort gjennomgang av fandoms-forskningens historie. Denne viser utviklingen fra et overveiende negativt syn på fans til et mer positivt forskerengasjement. Startpunktet for artikkelen er «the Beliebers» – Justin Biebers fans. Majoriteten av disse er unge jenter, ofte fremstilt av mediene som en gråtende og hylende masse. Tekstutdrag fra noen av de norske Bieber-tilhengerne viser imidlertid at deres interesse for Bieber er med på å gi dem identitet, mening og tilhørighet i livet. Artikkelen konkluderer med at fandom ikke bare viser hvor vanskelig avgrensningen mellom religion og ikke-religion er, men utfordrer selve ideen om at en slik avgrensning er mulig.

Nøkkelord: fandom, Belieber, fan, ungdomsreligion

TRINE ANKER, f. 1969, førsteamanuensis i religionsvitenskap ved Det teologiske menighetsfakultet, Gydas vei 4, 0302 Oslo. E-post: trine.anker@mf.no

INNLEDNING

Våren 2013 holder den unge kanadiske artisten Justin Bieber sin første store konsert i Norge. I det konserten starter, kommer Bieber flyvende inn på scenen iført hvite klær og enorme englevinger som er satt sammen av musikkinstrumenter. Fansen, som i stor grad består av unge jenter, hylar. Datteren min er en av dem. 13 år og på sin første konsert uten følge av voksne. Jeg er livredd, og som terapi for redselen begynner min akademiske interesse for Bieber-fansen (*the Beliebers*) spesielt og for fenomenet *fandom* generelt.

Navnet *the Beliebers* som brukes om Bieber-fansen, er en sammenstilling av etternavnet Bieber og ordet *believe* (tro). Sammenstillingen har satt sine språklige spor, og både fansen og Bieber selv bruker begrepet «believe» når de beskriver sitt fellesskap. Det er viktig å *tro* på sine egne drømmer og på Gud, sier Bieber (2012). Fansen responderer: «Never say never, I just have to believe» (Nikita 14 år, VG 2013). Nikita imiterer Biebers eget slagord: «Just Believe and Never say Never» som viser til to av hans sangtekster, navnet på filmen om Bieber, samt budskapet om ikke å gi opp selv om livet er vanskelig. Majoriteten av *the Beliebers* er unge jenter, og det er en tendens til at de blir avbildet som en

gråtende, hysterisk masse. Går man inn i fansens egne tekster og tanker, blir bildet mer variert. Jeg ser *the Beliebers* som et eksempel av mange på fenomenet fandom, og som en fandom som spesielt treffer de helt unge.

Fenomenet fandom går inn i dagens religionsvitenskapelige debatter ved å problematisere det tradisjonelle skillet mellom religion og ikke-religion. Mange vil hevde at selve ideen om at religion kan skilles ut som noe eget, er en moderne vestlig konstruksjon, og at skillet bærer med seg et protestantisk-kristent blikk der religion først og fremst defineres gjennom tro og dogmer. Det har medført at lekfolks religion og populærkulturelle fenomener har havnet i en blindsoner. Dette har endret seg, og det legges i dag større vekt på enkeltmenneskers religiøse erfaringer. Fandom som populærkulturelt fenomen plasseres ofte i randsonen mellom religion og ikke-religion. En intens interesse for idolet kan ligne på helgen- og gudsdyrkelse, og konserter og massemønstringer ligger tett opp til karismatiske ritualer.¹ I fagfeltet religion og medier er det en økende interesse for fenomenet fandom.

I denne artikkelen vil jeg med bakgrunn i *the Beliebers* diskutere hva fandom er og hva det betyr for dem som deltar. I den første delen vil den historiske utviklingen av fandom og fandomsforskning beskrives i korte trekk. Deretter vil fandom diskuteres med utgangspunkt i nyere religionsvitenskapelig forskning. Birgit Meyers (2006, 2009) begreper «sensoriske former» og «estetiske formasjoner» står her sentralt for å forstå fenomenet fandom gjennom en vektlegging av gjenstander, sanseerfaringer og medier. Til slutt vil jeg presentere tekster fra den norske Bieber-fansen for å vise hva fandom kan bety i dagens ungdomsmiljøer.

HVA ER FANDOM?

«Fandom» brukes for å beskrive sterke fan-kulturer. Det er et sosiokulturelt fenomen som ofte assosieres med moderne kapitalistiske samfunn, men som i dag også har en global utbredelse (Duffett 2013:5). Selve begrepet «fan» knyttes gjerne til England og slutten av 1600-tallet der begrepet ble brukt som en forkortelse for fanatisk i religiøs forstand – i betydningen av å være gal eller besatt. Med andre ord, ikke et spesielt positivt ladet begrep. Senere dukker begrepet opp igjen hos journalister på 1800-tallet i USA for å beskrive sportstilhengere, spesielt baseballsupportere (Duffett 2013:5). Det er ulike meninger om den amerikanske varianten etymologisk sett stammer fra det engelske *fanatic* eller fra det mer positive *to fancy* – å like veldig godt (Cavicci 1998:38). Uansett opprinnelse

1 Selve begrepet idol betegner i utgangspunktet et gudebilde som tilbes. I dag brukes det gjerne om kjendiser i underholdningsbransjen. Jeg bruker også begrepet fan-objekt. Det kan diskuteres om disse begrepene er dekkende, da de gjør virkende, aktive mennesker til objekter. Imidlertid skal ikke fan-objektet forstås som en levende person, men som et medierende ledd (se diskusjonen om Duffetts medie-fandom og Birgit Meyers begrep *estetisk formasjon* senere i teksten).

beskrives fans ofte ut fra disse to polene og fremstilles som de spesielt hengivne eller som de gale, eller som en kombinasjon av disse. Mange av begrepene som brukes i dag for å beskrive fans, illustrerer nettopp dette: musikkelskere, klassiskentusiaster, groupies, star-stalkers etc. (Cavicci 1998:39). 'Stardom' og 'celebrity' er parallelle begreper til fandom, men disse knyttes gjerne mer spesifikt til film (se Redmond & Holmes 2007). Oppsummert ser vi at det er to ulike forklaringer på begrepet fans; en fra det religiøse feltet, brukt for å kategorisere de som står på utsiden av det etablerte – de såkalte fanatikerne – og en fra sportsmiljøet, der det muligens også har betydningen av å like noe(n) veldig godt.

Utviklingen av fankulturer går parallelt med den teknologiske utviklingen. Gjennom oppfinnelsen av fotografiet forenkles eller muliggjøres en identifisering og dyrking av enkeltpersoner (Duffett 2013:6). Muligheten for å ta opp lyd og å kunne kringkaste lyd gjennom radio fører til en enklere spredning av musikk. Det er selvfølgelig også store økonomiske interesser i fansen, og Hollywood bruker bevisst fan-objekter for å promotere filmer og skape økt interesse for produksjonene. På begynnelsen av 1900-tallet kom det første magasinet for film-fans, og massemediene begynner etter hvert å inkludere kjendisstoff (Duffett 2013:7). Der mediene ikke omtaler fan-objektene godt nok, tar fansen over og utgir sine egne omtaler og informasjon i form av såkalte *fanzine*.² I dag brukes selvfølgelig også sosiale medier mye av fansen, og musikk og film lastes enkelt ned.

FANDOM-FORSKING

Fandom er altså ikke et nytt fenomen. Fandomstudier, derimot, har en forholdsvis kort historie, og kan deles inn i tre ulike generasjoner med hver sine kjennetegn (Grey, Jonathan, Sandvoss, Cornel & Harrington 2007). Den første generasjonen fan-forskere fremstilte fansen som en ansiktsløs lett manipulerbar masse. Når det gjelder spesielt unge jenters fandom, gjensees en slik grunnholdning ofte i massemedienes fremstillinger der gråtende og hysteriske unge jenter dokumenteres i bilder og tekst. Slike fremstillinger har derved også vært vanlig i forskeres beskrivelser og analyser av fans.

Den andre generasjonen fans ble en slags motbevegelse. Fansen presenteres ikke lenger som en lett manipulerbar masse, men blir snarere glorifisert av en del av forskermiljøet. Fansen presenteres som en motmakt, eller som John Fiske har formulert det, som »a kind of guerilla-style tactics for the under-privileged» (Fiske 1992 gjengitt i Gray, Sandvoss & Harrington 2007). Fansen løftes derved fra maktesløshet til å forstås som en motpolitisk bevegelse. Begge disse typer av fremstillinger er svært normative. Analysene har stort sett vært teore-

2 Fanzine er sammensatt av det engelske fan og forkortelsen av magazine. En fanzine er et spesialblad skrevet av fansen om fan-objektet.

tisk fundert, og fan-forskerne har vist liten interesse for hva fansen selv mener og gjør.

Den tredje generasjonen av fan-forskere er mer empirisk interessert og orientert. Henry Jenkins er en av dem. Disse forskerne fokuserer på hvordan fans deltar, hvordan de lever sine liv som fans i grenseland mellom politikk, religion, kultur og økonomi. Forskerne er opptatt av fansen selv og studerer forståelse, praksis og meningsskaping gjennom ulike empiriske prosjekter. I mellomrommet mellom manipulasjon og politisk makt hevder Jenkins at «(f)andom does not prove that all audiences are active; it does, however, prove that not all the audiences are passive» (1992, s. 287).

Noen viktige arbeider er verdt å nevne som uttrykk for dette nye forskerblikket på fandom. Jenkins bok *Textual poachers* om film-fans fra 1992 var banebrytende ved at han gikk etnografisk inn for å studere fansen og viste hvordan fandom er både kreativt og meningsskapende. Daniel Cavicchi (1998) har også gjort en empirisk studie. Han skriver om Bruce Springsteen-fansen *the Tramps*. Navnet *the Tramps* er hentet fra Springsteens låt «Born to Run». Cavicchi hevder at: «(i)t might be useful to think about the *work*, rather than the *worth*, of fandom, what it does, not what it is, for various people in particular historical and social moments» (Cavicchi 1998:9). Det er ikke verdien av fandom sett ut fra et teoretisk forskerblikk som er av interesse, men snarere hva fansen gjør og hva deres fandom betyr for dem.

Et aspekt ved dagens fan-forskning er at mange av fan-forskerne studerer sin egen gruppe. Både Jenkins (1992) og Cavicchi (1998) er blant dem. Disse omtales som aca-fans, en forkortelse for *academic fans* (akademiske fans). En pågående diskusjon er naturlig nok hvordan aca-fansen håndterer balansen mellom innsider og utsider-posisjonen som fans og som forskere.

Lynn Zubernis og Katherine Larsen (2012) har studert fandom knyttet til serien *Supernatural*. De er aca-fans og går også inn under Jenkins kategori av tredje generasjon fan-forskere. Rollene som både akademikere og fans og de problematiske aspektene dette fører med seg, blir grundig diskutert. Som fans synes Zubernis og Larsen det er utfordrende å finne en passende avstand til feltet. I tillegg synes de det er problematisk at de gjennom sin akademiske rolle blir mistenkeliggjort i fandom-miljøet. De får en outsiderposisjon i begge gruppene.

Zubernis og Larsens (2012) studie viser fandom som en respons på spesifikke historiske betingelser. De viser også hvordan fans som sosiale grupper kjemper for å definere sine egne kulturer og lage sine egne samfunn. Prosjektet plasserer seg i opposisjon til tidligere tiders fandom-forskning der forståelsen av fandom hvilte på en antakelse om at det er store klasseforskjeller for hvordan verden forstås, og at lavere samfunnsklasser er mer følelsesstyrte i motsetning

til høyere samfunnsklasser som styres av fornuft. En slik forståelse ligger også til grunn for antologien *Fandom: Identities and communities in a mediated world*. Artiklene i antologien tar for seg ulike typer fandom, deriblant høystatusfandom som fansen av ulike klassiske komponister (se f.eks Pearson 2007). Det er ikke nødvendigvis så store forskjeller mellom *Bachies* (Bach-fans) og *the Tramps* (Springsteen-fans). Interessen for musikken og betydningen av denne interessen for egen identitet er parallelle.

Zubernis og Larsen (2012, s. 44) hevder at selv om vi gradvis har beveget oss vekk fra bildet av fansen som en patologisk gruppe med manglende kontroll, blir fansen fortsatt beskrevet som «de andre» både i academia og i mediene. Zubernis og Larsen argumenterer for at fansen må tas på alvor, i mediefremstillinger og i forskning. Fandom betyr mye for fansen. For forskere er det et forskningsetisk spørsmål å ta sine forskningsobjekter på alvor, men det er også et spørsmål om godt håndverk der fordommer eller egne preferanser ikke skal styre analysene.

FANDOM I DAG

Så mens fandom-forskningen beveger seg i retning av å være mer empirisk bevisst, bidrar dette også til å endre blikket på og fremstillingene av fandom. Transmediale historiefortellinger er blitt en del av ulike fandom. Slike fortellinger bruker ulike medier i sin fremstilling. I tillegg kan fansen bli invitert til å komme med innspill og tilbakemeldinger. Derved kan fansen være med på å drive historien frem, eller i det minste ha en opplevelse av å være aktive deltagere. Et eksempel fra dagens Norge er TV-serien *Skam* som handler om en gruppe ungdom på en videregående skole i Oslo. Produsentene har lagt opp til at fansen skal ta del i serien gjennom å invitere karakterene inn i eget liv. Serieepisodene er lagt opp tradisjonelt og forteller sine historier. I tillegg til disse episodene lever karakterene sitt liv på sosiale medier. P3's egen plattform bruker facebook og messenger-formatet for å legge ut informasjon fra seriekarakterene. Disse blir derved en del av seernes hverdagsliv (<http://skam.p3.no/>). *Skam*-fansen står opp om morgenen og sjekker om 'Noora' og 'William' har fått snakket ut om problemene sine. De kan se meldinger om fester og kommentarer *Skam*-venninnene sender seg imellom. I tillegg har fansen en egen facebook-gruppe der fansen kommenterer og diskuterer hendelser fra serien. De etablerte avisene tar også del. Da ryktene om at den mest populære gutten i *Skam*-serien skulle slutte, kastet avisene seg inn i debatten. Dagbladet refererte fra facebook-gruppen: «OMG JEG GRÅTER!!!! hva skal jeg glede meg til nå!? Det er ingen *skam* uten William!! hva skal jeg gjøre!?!» (Korneliussen 12.08.2016). Ryktene førte også til at en jente laget en egen facebook-side med oppfordring til boikott av serien dersom 'William' ikke ble med videre. Med andre ord prøver fansen å

ta del i seriens videre oppbygging og liv, og av og til lykkes de, selv om det alltid er vanskelig å vite hvor strategisk produsentene har opptrådt.

KULTURELLE OG RELIGIØSE ASPEKTER VED FANDOM

Kort oppsummert har fandom-forskningen endret bildet av fandom og fans. Betydningen av fandom for eget liv vektlegges, og fans forstås som handlende mennesker. Fandom dekker ikke alle sider av livet for fansen, men noen svært viktige. Jenkins (2006) bruker begrepet konvergerende kultur for å fremheve at mediekulturer fremstilles og vandrer mellom ulike medie-plattformer og kanaler. Det er ikke en enveis bevegelse, men snarere bevegelser frem og tilbake mellom ulike aktører. Dette er et fleksibelt kulturbegrep, der kultur på ingen måte oppfattes som låst og varig. Det beskriver også hvordan kulturer formes av ulike aktører. Fandom er ikke bare enkle uttrykk for hva markedsaktørene ønsker og forventer, men endres etter påvirkning fra fansen. Produsenten Eric Kripke, intervjuet av Zubernis og Larsen (2012:178), sier at de i arbeidet med TV-serien *Supernatural* prøver å følge med på fandomen og hva som der kommer av argumenter og diskusjoner. De er ikke ute etter at alle skal være enige og fornøyde, sier han, men at serien skaper diskusjon. Fandom påvirker med andre ord også hvordan serieskaperne jobber videre med fandom-objektet.

Et slikt åpent kulturbegrep beskriver sider ved fandom, men tar likevel ikke inn det fansen selv vil beskrive som viktig. Fandom har en sterk virkning på fansen. Nick Stevenson hevder at det å identifisere seg med kjendiser er en måte å prøve å overvinne døden: «By connecting with a more-than-human being, we seek to move beyond ordinary human temporality into the mythic and sacred (Stevenson 2009, gjengitt i Duffett 2013:143). Stevenson mener at det å være fans, det å gå så opp i et annet menneske, overskrider det menneskelige. Dermed kan det sies å være en slags religiøs opplevelse. Duffett (2013) på sin side vil si at fandom både er og ikke er religion:

Fandom both is and is not like religion, existing between 'cult' and 'culture.' 'Cult' discourses are thus not entirely hollow and empty ... Undoubtedly one of the major problems with linking fan cultures to either religion or religiosity – and this is a problem for both fans and academics – lies in identifying what is actually meant by 'religion' in the first place. (s. 143)

Selv om Duffett er bevisst hvor vanskelig det er å definere og avgrense religion, bruker han en meget forenklet religionsdefinisjon fra Oxford Dictionary for selv å diskutere det mulige religiøse aspektet ved fandom. Definisjonen gjenspeiler i god protestantisk tradisjon *troen* som vesentlig for å kunne kalle noe for religion. Det har vært mye kritikk av en slik forståelse av religion i religionsvitenskapelige miljøer (se for eksempel Gilhus & Mikaelsson 2012). Nyere religionsvitenskap-

lig og religionssosiologisk forskning er mer opptatt av praksis og religionenes uklare grenser enn av fastlåste definisjoner (Levitt 2013, McCutcheon 2013).

Birgit Meyer er forsker i fagfeltet religion og medier. Hun fremhever at forskningen har endret seg fra å legge vekt på hvordan religioner bruker mediene for å nå ut med et innhold, til å se mediene som en del av det religiøse. Med dette brytes skillet mellom form og innhold, og moderne medier som for eksempel videofilmer og sosiale medier oppfattes ikke som vesensforskjellige fra skrifter og ikoner. Religion kan best forstås som en medieringspraksis ettersom det transcendentale aldri kan nås direkte, hevder Meyer (2009:12).

For å nærme seg hva religion er, tar Meyer utgangspunkt i Benedict Andersons (1991) kjente beskrivelse av den moderne nasjonen som et *forestilt fellesskap*. Hans perspektiv er at samfunn utvikler seg gjennom medierte felles forestillinger. Disse forestillingene fører til at medlemmene opplever et fellesskap til tross for at de lever langt fra hverandre. Meyer bytter ut begrepet forestilt (*imagined*) med estetisk og fellesskap (*community*) med formasjon og får sammenstillingen *estetisk formasjon* (*esthetic formation*). Dette får frem at sanseerfaringer og prosess er viktige for å forstå religion. Estetisk skal her forstås slik Aristoteles beskriver *aisthesis* – som det vi kan erfare gjennom våre sanser, det vil si vår sanseerfaring av verden og den sanselige kunnskapen dette gir. Formasjon bruker hun for å vektlegge at slike samfunn er i stadig endring samtidig som de fremstår som forholdsvis stabile. Felles ideer og verdier utgjør ikke et samfunn, ifølge Meyer, uten at de materialiseres gjennom strukturer, arkitekturer og ritualer som deles av tilhengerne (Meyer 2009:5). I en slik forståelse av religion blir opplevelsene vesentlige. Gjennom det Meyer (2006) kaller sensoriske eller sanselige former (*sensational forms*), medieres forestillingen om det transcendentale. De sensoriske formene er forholdsvis faste, autoriserte måter å organisere tilgangen til det transcendentale på, og de både skaper og opprettholder denne tilgangen. Kollektive ritualer er viktige sensoriske former som involverer deltakerne på en spesiell måte. Men, sensoriske former kan også brukes om religiøse objekter som bilder, bøker eller bygninger (Meyer 2006:9). Gjennom begrepet sensoriske former vektlegges den rollen kropp, ting, medier og sanser har i konstruksjonen av religiøse subjekter og samfunn. Religion er nettopp en medierende praksis sentrert om ulike sensoriske former. Det gir liten mening å snakke om en religiøs essens som skulle eksistere før og uavhengig av medieringen (Meyer 2009:2).

Med andre ord vektlegger Meyer religiøse erfaringer som sanselige erfaringer. Disse oppleves blant annet gjennom kollektive ritualer og gjenstander. Det er ikke mulig å skille mellom form og innhold i religiøs praksis. Det er ulike sosiale strukturer, sanselige og kroppslige teknikker, doktriner og praksiser som sammen utgjør religion. Uten disse ville den personlige søken etter Gud ikke eksistert, ifølge Meyer (2006:9).

MENING, IDENTITET OG FELLESKAP

Selv om ikke søken etter Gud eller andre meta-empiriske størrelser er en naturlig del av fandom, kan fandom-samfunnet likevel sies å være en estetisk formasjon. Fan-tilhengerne samles ikke bare i hengivenheten for objektet, men også gjennom felles ritualer, språk og materielle gjenstander. Konserter tiltrekker seg mange tilhengere, og de gjenopplevs gjennom å høre musikken senere. Bilder av objektet henges på veggene, og det skjer hyppig informasjons- og meningsutveksling på nettet. Disse opplevelsene går utover hverdagserfaringene og beskrives ofte gjennom et religiøst og spirituelt vokabular.

At fansen benytter seg av et religiøst språk kan, ifølge Duffett (2013:145), være en måte å snakke om erfaringer det ikke ellers er så lett å finne ord for. Han mener at det religiøse vokabularet i seg selv ikke sier noe om et religiøst innhold, eller en religiøs forståelse, men at fansen låner begreper som de finner mer dekkende for det de opplever. Man kan da spørre seg om ikke fandom overskrider grensene til det religiøse nettopp fordi de erfaringene som beskrives, gjør det. Cavicchi hevder at religion og fandom tilhører ulike meningsområder, men likevel innebærer liknende erfaringer:

... while religion and fandom are arguably different realms of meaning, they are both centered around acts of devotion, which may create similarities of experience. In fact, fans themselves are aware of the parallels between religious devotion and their own devotion (Cavicchi 1998:51).

Fansen beskriver overgangen fra ikke å være fan til å bli det, som å konvertere. Dette handler ikke bare om en metaforisk bruk av et begrep fra religionens verden, men har en langt dypere betydning for fansen:

However, a closer look at fans' accounts of their experiences shows that the concept of conversion serves as more than simply a metaphorical description of fans' degree of feeling; it actually describes in detail the process of becoming a fan. In particular, the descriptions of transformations found in narratives of becoming a fan are remarkably similar to those found in the conversion narratives of evangelical Christians in the Modern United States. (Cavicchi 1998, s.43).

Cavicchi sammenlikner kristnes narrativer om konvertering med Springsteen-fansens. Springsteen-fansen beskriver ikke bare egen konvertering, men også hvordan de prøver å få andre til å konvertere (1998:30). Det finnes med andre ord en misjonsiver blant enkelte Springsteen-fans. Cavicchi, som selv er en aktiv fans, hevder at: «My Fandom feels to me far more like religion than politics» (Cavicchi 1998:8). For å konkludere med Cavicchis studie, kan vi si at det er meningsskaping og identitetsbygging i fandom, enn det er politisk motstand eller patologi: «On the whole, fandom is not some particular thing one has or

does. Fandom is a process of being; it is the way one is» (Cavicchi 1998:59).

EN GLOBAL NORSK FANDOM

At fandom bidrar til en forståelse av egen identitet og gir mening til livet, viser også de tankene *the Beliebers* uttrykker. Fansen snakker i store ord om sitt idol. Han er målet for deres håp og symbolet for deres drømmer. The urban dictionary definerer *Belieber* på denne måten: «one who is an obsessive fan of Justin Bieber».

Selve fan-objektet Justin Bieber er fra Canada, han er enebarn og er oppvokst med alenemor. Han er blitt fremstilt som en kjærlig sønn, en kristen, han er blitt arrestert for å ha kjørt i fylla, og han er blitt hengt ut for sitt temperament som da han avbrøt konserten og løp av scenen på en minikonsert i Oslo i 2015. Fanskaren hans er ung, og et overveldende flertall er jenter, unge tenåringer eller de enda yngre – de såkalte tweens (9-14 år). Han har per i dag ca. 83,5 millioner følgere på twitter. Fansen vokser sammen med ham, samtidig som nye unge jenter stadig konverterer til Belieber-fandom. Blant dem som har vært med en stund, er det en del som dropper ut, men det er fortsatt fans som henger med ham gjennom mange år. Musikken blir mer avansert, og Bieber blir eldre. Den offisielle hjemmesiden har fått et røft preg, og konsertturneen for 2017 *Purpose Tour* presenteres i gotiske fonter (Justinbiebermusic.com).

Med profesjonelle agenter, en hyppig bruk av sosiale medier og en hel musikkindustri i ryggen er Justin Biebers fandom en klar *media fandom*. Duffet (2013:2) definerer media fandom som: «... the experience of a positive, personal and relatively deep emotional connection with a mediated popular cultural phenomenon.» Ifølge denne definisjonen vil Beliebere kunne beskrives som de som opplever et positivt, personlig og relativt dypt forhold til Justin Bieber som kulturelt fenomen. I definisjonen er det særlig fansens personlige, individuelle forhold til objektet som vektlegges, og objektet er ikke individet Justin Bieber, men det kulturelle fenomenet Bieber. I denne definisjonen er imidlertid ikke fellesskapet mellom fansen skrevet tydelig frem.

Justin Bieber har fått mye oppmerksomhet i norsk presse, og konsertene hans dekkes alltid av flere journalister. Den første store konserten Justin Bieber holdt i Norge, var på Telenor arena i 2013. Da fikk de norske Beliebere internasjonal oppmerksomhet fordi flere skoler flyttet tentamen denne våren på grunn av konserten. Man regnet med så mye fravær at det var bedre å endre den nasjonale tentamensdatoen (Sean 2013).

Boken *100 % offisiell Justin Bieber. Første skritt mot evigheten: Min historie* ble utgitt på norsk i 2012. Det er ikke en klassisk biografi, men en bok som henvender seg direkte til fansen. Boken starter med følgende setning: «Hvordan skal jeg i det hele tatt få begynt å takke dere for at dere gjorde denne reisen

mulig? Hver og en av dere er «My favorite Girl» av forskjellige grunner, og det er fordi hver og en av dere er spesiell på hvert deres vis» (Bieber 2012:7). Biografien fremstiller altså en Bieber som elsker sine fans og som vet at populariteten er avhengig av dem. I tillegg tegner biografien et bilde av Bieber som en som elsker sin familie. Familien hans er som fansen vet, ikke en klassisk kjernefamilie, og han skriver: «Hvis du føler deg som et misfoster fordi du ikke har en vanlig familie, skal jeg fortelle deg én ting: Det er det så å si ingen som har. Jeg vet ikke engang om det finnes noe sånt som en «vanlig» familie, og hvis det finnes, så er de sikkert de kjedeligste folka ever» (Bieber 2012: 40). Bieber trekker også frem fedrelandskjærligheten i boken: «Jeg er stolt av å være canadisk, og jeg håper det vises gjennom alt jeg gjør. Jeg elsker hockey, lønnesirup og Caramilksjokolade» (2012:26). Familieverdier og nasjonalfølelse vektlegges. Det samme gjør forholdet til venner og hans kristne livssyn: «Suksessen jeg har oppnådd, har jeg fått fra Gud og gjennom menneskene som er glad i meg og støtter meg deriblant fansen min» (2012:18). Fansen løftes stadig frem i boken. Av og til kobles den med Biebers interesse for jenter. Setningen om at dere er alle «my favorite girl», henviser til konsertrituale hans der han trekker en jente opp fra salen og synger spesielt til henne «One Less Lonely girl.»

Boken er skrevet for en yngre skare fans og er selvfølgelig spekket med fine fargefotografier av Justin Bieber i ulike situasjoner, på scenen og i livet. Samlet sett fremstår han som en gutt fra enkle kår som har kommet til topps gjennom talent, hardt arbeid og en aldri sviktende fans-skare. I tillegg til verdiene som vektlegges gjennom boken, er det ikke minst drømmen som frontes. Undertittelen «Første skritt mot evigheten» (*First Step 2 Forever*) setter tonen, og Bieber skriver: «Når dere nå får se hva jeg så, og føle det jeg følte, håper jeg at dere vil få tro på at store drømmer faktisk kan bli virkelighet. Jeg lever ut mine hver eneste dag» (2012:7). Det å drømme stort er blitt en del av Beliebernes vokabular.

FORELSKET OG TROFAST

Belieberne kombinerer emosjonelle følelser for musikken, vennskap på tvers av landegrensener og nærhet til sitt store idol. De religiøse ideene som Bieber selv presenterer og vektlegger gjennom tekster og taler, er først og fremst knyttet til en kristen moral. Det at han også bryter med disse idealene, gir Belieberne en grunn til å være trofaste og lojale og støtte sin store helt i vanskelige tider. Når de norske Belieberne beskriver forholdet til Bieber, er det følelsene som vektlegges: «Jeg ble bokstavelig talt forelska i han fra første øyeblikk jeg så og hørte han» (Camilla 18).³ Forelskelse og kjærlighet er ord som brukes for å beskrive

3 Alle sitatene som er angitt med fornavn, er hentet fra VG (2013). VG utlyste en skrivekonkurranse der premien var billetter til en konsert med Bieber. Tittelen lød: Bieberminne. Dette påvirker selvfølgelig tekstene ved at det blir viktig å skrive seg inn som den største Belieber. Tekstene utgjør likevel et interessant materiale, og Belie-

forholdet til Bieber. «Wow, jeg ELSKER han rett og slett, og jeg drømmer så stort om og få se han!» (Liv 14). eller «Jeg elsker han. Han har forandra livet mitt så han betyr utrolig mye for meg. Han er mitt forbilde og insperasjon, han er en jeg ser opp til.» (Anja 15). Slike følelsesmessige reaksjoner kan også beskrives svært utfyllende og kroppslig:

Tårene mine sprutet, og jeg trodde rett og slett ikke mine egne øyne. Der sto han mitt livs største idol, i sin hvite outfit, så kjekk og nydelig gutt har jeg aldri sett før. Jeg gråt så mye at jeg ikke fikk puste, de rundt meg begynte å spørre om det gikk bra, selvfølgelig går det bra med meg! Selvom jeg trodde jeg rett og slett skulle dø der og da, så perfekt som han er! Konserten er noe av det beste jeg har opplevd.

Det er også et klart nivå av konkurranse blantbelieberne. Mange avbelieberne beskriver ikke bare at de er store fan, men: «værdens største fan! simpelt og greit.» (Conny 18).

Konkurransen om å være en stor Bieberfan handler ikke bare om å elske høyest, men også om å være trofast. Flere av Bieber-fansene beskriver at de var med tidlig, før han ble populær: «det er utrolig morsomt å tenke over det når jeg følte at alle begynte å like Justin etter meg og at jeg oppdaget han før alle andre på skolen det er litt morsomt å tenke på.» (Sara 14). Denne fansen stilte tidlig opp for Bieber, og de har tenkt å følge ham videre: «Jeg elsker Justin! Han betyr utrolig mye for meg<3 jeg har vært der for han helt fra starten og jeg vil være der for han for alltid<3.» (Caroline 14). Noen beskriver også at de har vært nødt til å ofre noe for å ha vært en Bieber-fan.

*Jeg likte stemmen hans, og alt helt fra starten. Mens sånn ca alle vennene mine kritiserte han, stod jeg opp mot de selv om dette førte til krangling og gjerne at jeg ble uvenner med andre. Jeg har altså fulgt mitt idol helt fra begynnelsen, og kommer til å følge han videre forhåpentligvis til jeg blir gammel og grå, og havner på sykehjem. *hehe* (Frida 16).*

Det å være fan er ikke alltid like lett. Zubernis og Larsen (2012) skriver at fansen ofte kan føle en form for skam. Det koster noe å like en som ikke andre liker. I fandom-verdenen finnes det imidlertid også hierarkier, og skamfølelsen er nok ikke like tilstedeværende i alle fandom. En Belieber skriver at: «Jeg har vært belieber siden i begynnelsen av 2010. Jeg har ikke akkurat blitt mobbet for det, men en liten stund drev folk og ertet meg for det, rev Justin Bieber plakater i stykker foran meg osv.» (Siri 14). Det å holde ut hets for idolet sitt, viser at man er spesielt trofast og utholdende.⁴ Kombinasjonen av å aldri svikte selv om det

berne som har skrevet inn, viser mange fellestrekk i måten de beskriver sine følelser for fan-objektet. Tallet bak navnet står for alderen på innsenderen.

4 Det er imidlertid ikke bare fansen som kan oppleve ubehageligheter for sine overbevisninger. Det koster også å ikke like en som andre liker. Dagbladet utlyste en kronikk-konkurranse i 2013 for unge skribenter mellom 12 og 16 år. De skulle skrive hvorfor man blir en «belieber.» Kronikken som kom på andre plass, har den talende tittle-

er vanskelig, finner paralleller i kristne narrativer om forfølgelse og standhaftighet.

Å FYLLE LIVET

Å leve livet som en Belieber er å la Bieber fylle store deler av livet:

Det har nesten ikke vært en stund hvor jeg ikke har tenkt på han, sunget en sang som han har skrevet eller ikke hatt ordet JB på hånden min. Jeg har ikke planer for å svikte Justin. Han har hatt sine dårlige dager, men jeg støttet han hele veien. Uten han hadde noe manglet i livet mitt. Jeg hadde manglet den følelsen av å ha noe å tenke på. Å ha en stor person i hjertet mitt hele tiden (Zandra 12).

Bieber tar med andre ord opp stor plass i ungdommenes liv. Han kan også fungere som en trøst i vanskelige tider:

Justin har vært der for meg siden jeg var 12 år. Han har hjulpet meg gjennom de vanskelige tenåringsårene, og har alltid gitt meg et håp om at alt vil ordne seg så lenge man tror og kjemper for det man ønsker (Natalie 17).

Utsagnet viser hvor mye et fan-objekt kan bety for ungdom i en overgangsfase. Bieber representerer en mening med livet og gir håp. Han har virkeliggjort sin egen drøm ved å gå fra å være en ukjent ung gutt til å bli en verdenskjent stjerne. Nå fyller han (tom)rommet fysisk og mentalt for mange unge mennesker:

Hvis ikke Justin hadde blitt oppdaget så hadde jeg ikke visst hva jeg hadde gjort med livet mitt. Rommet mitt hadde vært tomt og jeg hadde ikke hatt noe å gjøre når jeg hadde kjedet meg. Jeg fyller rommet med plakater, skriver JB nesten over alt, og jeg skriver det på alle ting! Jeg får en glede ut av det (Zandra 12).

BIEBERS NÆRVÆR

Mange av fansen beskriver det å ha møtt Justin Bieber som en stor opplevelse: «Det gikk ikke opp for meg at jeg hadde sett han tre dager etterpå og jeg kan begynne å gråte bare ved tanken på at jeg faktisk har sett han» (Amalie 15). Det å se JB betyr som regel å se ham på scenen mens man selv er publikum: «Når Justin kom på scenen var det det beste som hadde skjedd noen gang og jeg kan begynne å gråte bare ved tanken på at jeg har sett han» (Karoline 15). Det at disse møtene skjer på avstand og sammen med tusenvis av andre, legger ingen demper på følelsene: «Når jeg så han så følte jeg bare at jeg skulle besvime snart jeg var helt klart verdens lykkeligste jente på jorda akkurat da.» (Waris 13). Opplevelse av nærhet til Bieber er et gjennomgående trekk i fansens fortellin-

len »Beliebers – dere går for langt.» Der skriver Mina (2013) om hvordan hun opplever hets for ikke å være en Belieber. Forsteplassen gikk til Sindri Emilia Heiland (2013) med kronikken «Våren alt forandret seg.» I den beskriver hun sin oppdagelse av Justin Bieber og problemene med å stå frem som en Belieber i vennemiljøet.

ger. En uttrykker det til og med så sterkt som at: «Å stå der, under en kilometers omkrets fra han, se på måten han beveger seg. Det var som en helbredelse.» (Natalie 17). Her ser vi også hvordan Bieber-fansen trekker et religiøst vokabular inn i beskrivelser av sine egne erfaringer.

Nærheten til Bieber betyr ikke nødvendigvis en kroppslig nærhet. Belieberne har Bieber med seg i tankene og noen snakker med ham daglig:

Alder er bare ett tall, jeg fyller snart 16 og Justin er fortsatt 19 år. Woah, jeg kan jo ha en liten sjangs, hvis ikke er det jo alltid lov å håpe. Jeg elsker Justin til månen og tilbake.

Han er alt for meg, selvom han egentlig ikke er her rett ved siden av meg alltid, så vet jeg at han alltid er med meg, det er ikke så mange som gjør det samme, men hver dag før jeg legger meg snakker jeg med »Justin» håp om å få møte han en dag. (Tove 15).

Mange av disse uttalelsene handler om det personlige forholdet fansen har til idolet sitt. Som Belieber står man imidlertid ikke alene, uansett om vennemiljøet tar avstand: «Gleden han gir andre, gjør at eg blir glad på deiras vegne. Hadde vore utrolig kjekt å få dra og syngje sangane hans med ein heil gjeng som ikkje dømma deg for det.» (Denise 17). En slik opplevelse av fellesskap er en grunn til å ville dra på konsert og få oppleve JB sammen med andre som er like begeistret. Belieberne krysser kulturelle og nasjonale grenser både når de møtes på konserter, men også gjennom sosiale medier.

Det å være belieber er helt fantastisk og jeg har snakket med beliebers fra andre siden av kloden som er like begeistret som meg. Det er helt rart hvordan en enkelt person kan forandre så mange liv! (Martine 14).

Betydningen av Bieber for enkeltpersoner og for Bieber-samfunnet er viktig. Han er ikke en hvilken som helst pop-artist, men endrer menneskers liv til det bedre. Gjennom de refererte tekstene fra *the Beliebers* ser vi at det både er individuelle vurderinger og språklige fellesnevner i hvordan de omtaler forholdet til Justin Bieber på. Belieberne har sine personlige og kollektive ritualer. Konsertopplevelsen er den aller største. For mange unge blir den første Belieber-konserten uten følge av voksne et slags overgangsrituale fra det å være barn til å bli ungdom.

Bieber fyller livet til de unge. De henger opp bilder av ham på veggen, og de snakker med ham. Å være en Belieber blir derved en medierende praksis der opplevelsen av Biebers nærvær går langt utover billedmontasjen på veggen. Når livet går imot, kan Bieber trøste, ikke med en tilværelse i det hinsidige, men i at det vanskelige kan snu og drømmer kan oppfylles. Hans egen historie fra relativ fattigdom til kjendisstatus og rikdom blir et konkret bevis på at drømmer er oppnåelige. Fansen drømmer med Bieber. Alt er mulig bare man tror sterkt nok. Som Meyer sier, vil aldri det transcendentе åpenbare seg selv, det vil alltid

skje gjennom medierende prosesser. Gjennom objektet Bieber tar fansen del i opplevelser som gjør livet større. Bieber bruker selv religiøse symboler. I iscenesettelse av seg selv som engel under konsertturneen i 2013 gis assosiasjoner til det guddommelige. Bieber gis en opphøyd posisjon. Vingene som er laget av musikkinstrumenter, tydeliggjør hva denne posisjonen kommer av.

KONKLUSJON

Gjennom fansens beskrivelse av Justin Bieber er det det personlige forholdet til idolet som dominerer. Bieber gir mening til livet, han redder dem når alt ser svart ut, og han fyller deres hverdag. Disse personlige erfaringene er likevel ikke enestående. *The Beliebers* er stolte av å tilhøre gruppen, og de bindes sammen gjennom felles konsertopplevelser og kunnskap om Bieber. Disse praksisene er medierende og gir intense opplevelser av samhörighet. Selv om det er tusenvis på konsertene hans, opplever hver og en et spesielt forhold til artisten. Slik sett fungerer Biebers fandom som en estetisk formasjon. Det er de intense sanseropplevelser som knytter fansen både sammen med hverandre og til fan-objektet. Bieber er en menneskelig skikkelse, men overskrider samtidig det menneskelige gjennom opplevelsen av at drømmer kan oppnås og smerter fjernes: «det var som en helbredelse.»

Mange unge tar del i ulike fankulturer. Disse kulturene er konvergerende, ved at de krysser grenser, både geografiske grenser og grenser mellom medieplattformer. Derved skapes nye og dynamiske fankulturer. Slike fankulturer befinner seg i grenseland mellom hverdagsliv og noe annet, noe overskridende eller transcendent. Begrepet fandom brukes til å karakterisere slike fankulturer og viser likheten med religiøse bevegelser i det å dyrke et objekt, delta i ulike ritualer og bruke medierende artefakter.

Fandom forener fans som lever svært ulike liv, men som likevel står sammen i dyrkingen av sitt fan-objekt. Fandom oppfattes ikke som en overfladisk og kommersiell praksis av fansen, men som noe som er dypere fundert i sterke følelser for objektet og en opplevelse av mening i livet. Den virker identitetsskapende. Felles sanselige erfaringer oppleves både som kollektive og som personlige, og knytter tilhengerne sammen. Gjenstander som knyttes til fan-objektet, virker inn i hverdagen, og interessen for Bieber som person og musikken hans overskrider grensene mellom form og innhold i en total sanselig opplevelse. Fan-dyrkelsen tilfører noe ekstra til livet for fansen, og fan-objektet oppheves til noe utover det hverdagslige.

Forskning på fandom har, som vist, ikke stått stille. Flere viktige arbeider i senere tid vektlegger at fansen er selvstendige aktører, ikke bare blinde følgere. Fansen deltar ikke bare i en fandom, men er med på å utvikle den. Selv om fansamfunnet preges av fellesskap med andre fans, legger fansen vekt på personlige

opplevelser. De bruker begreper vi vanligvis knytter til religion, om sitt forhold til idolet. The Tramps snakker om erfaringer med å bli omvendt til Springsteen-fan, og en av Belieberne skriver at å være i konsertlokalet var som en helbredelse. De endres gjennom sin fandom.

Mange ungdommer er vel så opptatt av ulike artister som av tradisjonelle religiøse subjekter, og får gjennom sin fan- dyrkelse sterke sanselige opplevelser av tilhørighet, identitet og mening. «The sky is the limit», sier Bieber når han ber sine fans drømme stort. Kanskje kan fandom sies å være en medierende praksis der sterke sanseerfaringer av nærvær og tilhørighet gir håp til dette livet. Fandom som fenomen kan ikke lett avgrenses fra religion, men kanskje er fandom nettopp et fenomen som ikke bare viser hvor vanskelig denne avgrensningen er, men som også utfordrer selve ideen om at en slik avgrensning er mulig.

LITTERATUR

- Bieber, Justin (2012). *100 % Offisiell. Justin Bieber. Første skritt mot evigheten. Min historie*. Oslo: Spektrum.
- Cavicchi, Daniel (1998). *Tramps Like Us: Music and Meaning among Springsteen Fans*. New York & Oxford: Oxford UP.
- Duffett, Mark (2013). *Understanding fandom*. New York: Bloomsbury.
- Gilhus, Ingvild S. & Mikaelsson, Lisbet (2012). *Nytt blikk på religion: studiet av religion i dag*. Oslo: Pax.
- Grey, Jonathan, Sandvoss, Cornel & Harrington, C. Lee (2007). Introduction. I Jonathan Grey, Cornel Sandvoss, & C. Lee Harrington *Fandom: Identities and communities in a mediated world*. New York & London: New York Press.
- Heiland, Sindri Emilia (opprettet 16.04.2013). <http://www.dagbladet.no/kultur/varin-gren-alt-ble-forandret/62954710>. (lest 20.03.2017).
- Jenkins, Henry (1992). *Textual Poachers*. New York & London: Routledge.
- Jenkins, Henry (2006). *Convergence culture. Where old and new media collide*. New York: New York University Press.
- Justinbiebermusic. <http://www.justinbiebermusic.com/> (lest 20.03.2017)
- Korneliusen, Rannveig (opprettet 12.08.2016). Fansen fortviler etter skam-sjokk. Det er helt fokka. <http://www.dagbladet.no/kultur/fansen-fortviler-etter-skam-sjokk---det-er-helt-fokka/60458660> (lest 14.09.2016).
- Levitt, Peggy (2013). Religion on the Move: Mapping Global Cultural Production and Consumption. I Courtney Bender, Wendy Cage, Peggy Levitt, and David Smilde (red.) *Religion on the Edge. De-centering and Re-centering the Sociology of Religion*. Oxford: Oxford University Press.

- McCutcheon, Russell T. (2016). Afterword: On utility and limits. I Christopher R. Cotter & David G. Robertson (red.). *After World Religions. Reconstructing Religious Studies*. London & New York: Routledge.
- Meyer, Birgit (2009). Introduction: From Imagined Communities to Aesthetic Formations: Religious Mediations, Sensational Forms, and Styles of Binding. I Birgit Meyer (red.) *Aesthetic Formations. Media, Religion and the Senses*. London & New York: Palgrave Macmillan.
- Meyer, Birgit (2006). Religious Sensations. Why Media, Aesthetics and Power Matter in the Study of Contemporary Religion. https://www.researchgate.net/publication/241889837_Religious_Sensations_Why_Media_Aesthetics_and_Power_Matter_in_the_Study_of_Contemporary_Religion.
- Michaels, Sean (04.04.2013). Justin Bieber shows prompt Norwegian schools to reschedule exams. <https://www.theguardian.com/music/2013/apr/04/justin-bieber-norway-exams-rescheduled> (lest 14.09.2016)
- Mina (opprettet 16.04.2013). <http://www.dagbladet.no/kultur/beliebers---deregaringr-for-langt/62954792> (lest 20.03.2017).
- Pearson, Roberta (2007). Bachies, Bardies, Trekkies and Sherlockians. I I Jonathan Grey, Cornel Sandvoss, & C. Lee Harrington *Fandom: Identities and communities in a mediated world*. New York & London: New York Press.
- Readmond, Sean & Holmes, Su (2007). Introduction. I Sean Readmond & Su Holmes (red.) *Stardom and Celebrity. A reader*. Los Angeles: Sage.
- Skam (2016). <https://tv.nrk.no/serie/skam> (lest 14.09.2016).
- VG (opprettet 09.04.2013). Er du Norges største Bieber-fan? Du kan vinne to billetter til konserten! <http://www.vg.no/protokoll/er-du-norges-storste-bieber-fan-du-kan-vinne-to-billetter-til-konserten/1449/> (lest 14.09.2016)
- Zubernis, Lynn & Larsen, Katherine (2012). *Fandom At The Crossroads: Celebration, Shame and Fan/Producer Relationships*.